ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. XX. 25. Novembre 1868.

(XXVIII.)

SISTEM'A ORTOGRAFICA.

V. Conclusiune.

Dupa decisiunea, ca a luatu Societatea academica romana in siedenti'a plenaria dein 15/27 Sept. a. c., aprobandune opulu, ce l'amu fostu tramisu la concursu, sub devis'a: Si consuetudo etc.; dupa ce si nrulu presente alu Archivului, nu numai cà e celu dein urma dein anulu acest'a, ci pote se fia chiaru si celu mai de pre urma pentru totu deun'a, asia ne-se pare superfluu, a mai luá de asta data de nou firulu discusiuniloru incepute sub titulu de mai susu.

Vomu asteptá, chiaru si candu amu mai continuá acest'a folìtia, se vedemu mai antaniu, sensiunile, ce va produce acea decisiune a' Academiei, si nu vomu se anticipàmu nemica, dupa ce nece opulu inca nu s'a datu in tipariu, si precumu se pare, se va stracurá mai multu tempu, panà ce va ajunge in man'a publicului.

De almentrea inse, si panà la publicarea lui, dein capulu locului se pote precepe, cà dein capulu nostru a nevolia s'aru poté asteptá alte idee, de câtu cele ce le amu sustienutu panà acì.

Ne sierbimu, cu tote astea, sî de acesta ocasiune, a mai atinge inca una corda in respectulu sistemei nostre, ce pote se fia in locu de conclusiune acestui articlu dein urma.

Ne au caractarisatu sistem'a, in anulu trecutu pre largu, er' in estu anu numai prein trécatu, de curiositate literaria, cu tote cà ne lierta acumu erorile, dein caus'a studiului, ce amu facutu asupr'a limbei.

Se pote, cá sistem'a nostra se fia numai curiositate, in ochii celui, ce este de alta — sistema. Dá! Si noue insine multe idee de ale omeniloru ne-se paru numai curiositati, chiaru si de ale celoru de escelentia necontestata; nu vremu inse se dîcemu, cà parerea nostra e axioma, seau parerea a tota lumea.

Si eca aici e nevoli'a si amarulu. Curiositate literaria, seau de alta natura, se pote dîce numai, ce tota lumea cu mente o judeca de asia, er' nu sî ce se pare numai unuia seau altuia, despre a' caror'a judecata pote fí inca indoiela.

Deca judecat'a publica ne va dechiará sistem'a de curiositate, — atunci dá; ne vomu plecá si noi capulu; bene se fimu intielesi, deca acea judecata publica va purcede dela barbatii competenti consemtiendu un'a cu totii, er' nu deca judecata e numai partiale seau numai individuale.

Noi audîsemu inca si in anulu trecutu, pre candu eramu in capital'a Romaniei, cà s'aru fí facutu espectoratiuni cumplite, dein partea unor'a, ce nu voliu sei numescu, inse necompetenti, in contr'a principiului etimologicu, pre care l'amu sustienutu intre marginile sciute si mai in a-ante si dupa acea.

Asemeni espectoratiuni, unele chiaru teribili, totu inse nu au fostu in stare, se ne misice convictiune nece câtu negru sub unghia, ci celu multu poteau se aiba influentia asupr'a determinatiunei, deca se mai mergemu seau nu la B. Noi amu fí si risu de atari espectoratiuni, deca nu aru fí fostu prea seriose, inca pote si periculose; la totu casulu inse nu facu onore individiloru, cari se sierbescu de atari arme nelegali, de a speriá celu pucinu si a intimidá cuscientiele mai debili.

Se pote, cá unele cá acestea se se mai repetiesca si de alte date, ci avemu sperantia, cà provedenti'a ne va apará si de acì in colo cá si panà acì.

Noi inse le liertàmu tote, chiaru si curiositatea, ce se apleca sistemei nostre, si nu volîmu se o facemu obiectu de certa. Deca ea e pentru ce-ne-va curiositate, urmeza cà nu e dupa gustui, — si de gustibus non est disputandum.

In fine, cá se fimu completi, dar si scurti dupa angustimea foliei nostre, — mai amentimu si acea absurda imputatiune, seau mai bene incriminatiune, ce ne-se fece mai anu: cà noi amu fí celu mai incarnatu fonetistu!

De acést'a inse ne venì se ridemu, cumu amu risu alta data in teneretiele nostre, candu ore-cene avù curagiulu se ne dîca bigotu! Amu dîsu atuncia, si amu dîsu si acum'a, cu asemene uimire: cà dieu nu m'am asteptatu, se ajungu dîle, in cari se mise faca si atari imputatiuni absurde: bigotu! fonetistu!

Tata etimologismului, cumu-mi dîceau unii, si fonetistu incarnatu, cumu a dîsu celu pucinu unulu, — intre aste doue focure apoi se mai traiesci, si se nu pieri de risu? Sed ohe jam satis est.

(XXXIV.)

SOCIETATEA ACADEMICA ROMANA.

Siedenti'a dein 15/27 Sept. a. c.

(Continuare.)

V. Discursulu D-nului B. A. Urechia.

I.

Mari'a Ta!

Domniloru!

Natiunile, cá sî individii, deca nu cauta spre trecutulu loru, nu sciu sesi vedia venitoriulu. Natiunile, cá si individii, deca nusi recunoscu rudele si amicii, suntu amenintiate a se vedé singure in diu'a pasului si a' dorerei.

Romanulu atunci, d-nii miei, a decadiutu, candu a uitatu trecutulu, candu nu mai sciù, cà numele de Romanu apartienea unei imense familie, de care evenementele l'au fostu separatu.

Adi, desteptati de cele ce se facu si se proiecteza de mare in giurulu tronului vostru, prea Inaltiate Domne, romanii semtu epoc'a reinvierei, cumu semte in Martie florea ascunsa suptu nieua radi'a sorelui, ce o va incaldî; adi M. T. romanii au inceputu a semtî lips'a de asi amentí glorie-le trecutului, si pre tota dîu'a le desmormenta cu piositate, sî cauta in giurulu loru, se reafle aceli frati de sange, cari se convinga pre celi, ce nu aru fí convinsi inca, cà romanulu nu mai e singuru pre lume in dîu'a necadiului spre a plange, si neci in dîu'a glorie-loru spre a se invoiasiá si iubí!

II.

— Dîceti copilului, scriu pedagogii, cà nu pote face cutare lucru, cà nu pote intielege cutare carte; ... dîceti-o adese, si copilulu celu mai bunu si intelegente nu va mai cercá, se faca acelu lucru, va inchide cartea, si se va convinge chiaru cà nu ar' poté se o intielega. . . . .

Dîca-se natiuniloru: voi nu aveti limba, voi nu aveti vitalitate, voi trebue se fiti subjugate, voi aveti se periti, voi nu aveti trecutu, voi nu aveti venitoriu . . ., si dorere, dar' adeveru! natiunile acelea voru perí, cu sangele june la ânima, cu via cugetare in mente, cu esuberantia deplena de viatia!

A sositu inse epoc'a, candu cauta se taca, d-niloru! celi cari temenduse, se nu devenia si eli insii romani suptu impulsiunea generosa a' renascerei, dîcu cu mania: Ce totu vorbiti de romani, romanismu, patria? . . . vorbe inflate! . . .

A! ve temeti d-loru, cà vorb'a dîsa adi pote camu banalmente, ve temeti cà acea vorba mane se nu aiba unu intielesu deplenu in anim'a nedesteptata a poporului!

Au copilulu, care iubesce pre mam'a cel'a nascutu, o iubesce elu mai pucinu, dein dîu'a candu cu una voce, ce o moduleza animior'a lui, o scie chiamá: mama!? Sî candu dîlnicu repetàmu acestu santu nume, facemu noi una fanfaronada, una siarlatania?

Natiunile, cá si copilulu, nu invetia a vorbí de una data, si nu este una dî suficiente, cá una natiune se fia. Acea natiune inse, care are una vorba cá a nostra, si care scie, cà este romana, aceea suptu sceptrulu dinasticu alu lui Carolu I. va fí, si va fí, d-niloru, in totu atât'a pucinu tempu, câtu a trebuitu anemei romane a invetiá se iubesca pre domnitoriulu nostru! Ea va fí, deca noi cesti chiamati ai face educatiunea, vomu sci se repetîmu necontenitu: ce este a fí Romani'a! ce trebue se fia natiunea romana! Si candu dîcemu natiune, noi nu punemu datorieloru nostre pentru cultivarea romanismului otara-le, cei pune injustiti'a politica; . . . mai alesu acolo trebue se spunemu adese: ce este a fí romanu, unde mai multu adi s'a uitatu acest'a.

III.

Dein acesta privintia, d-nii miei, sî pre câtu miau permisu midilocele materiali, am cercetatu de mai multi ani proivinciele romane mai pucinu cunoscute, er' in anulu acest'a parte insemnata dein provinci'a romana atâtu de ignorata de noi, a Istriei, si acelu, mai de totu ignoratu, coltîsioru dein Dalmati'a locuitu de frati ai nostri, cari se numescu

Mavro-Vlachi, romani negri, cumu tiereloru nostre le dîceau Turcii Cara-Iflac, si Cara-Bogdania.

Nu este tocm'ai unu raportu, ceea ce voliu se am onorea de a ve face adi, d-niloru membri, ci mai multu unu angajamentu publicu catrà ilustr'a corporatiune, de ai presentá la tempu unu memoriu detaliatu asupr'a cercetariloru, ce facui in Juniu si Juliu trecutu in provinciele indicate.

Astadi lieu libertatea, d-nii miei, numai a atrage atentiunea d-vostra asupr'a unoru observatiuni, ce facui la ocasiunea unei alte calatorie a mea literaria, in fromos'a provincia a Friulului. Aceste observatiuni se referu la dialectulu acolo vorbitu, si care, cumu mi-se pare, nu a observatu inca nemene, conserva minunate asemenari cu limb'a nostra romana.

Nime mai bene de câtu d-vostra, d-loru, nu scie, de ce momentu e cunoscenti'a dialecteloru neo-latine la solutiunea diverseloru intrebari, ce noi insine agitàmu, relative la cultivarea si fipsarea propriei nostre limbe. Dein acestu respectu, d-loru, speru in indulgenti'a d-vostra pentru nesuficientele pregatiri ale observariloru limbistice, ce adi in modu, marturisescu, neasteptatu sum chiamatu a espune publice in a-antea d-vostra.

IV.

Dein trei respecte, d-loru, se potu comperá intre ele doue idiomate, dein respectu alu glosariului, dein respectu alu formatiunei vorbeloru, si dein respectu alu sintasei loru.

Conclusiunile, ce se tragu la inrudirea limbeloru dein glosariulu loru, suntu, cumu sciti, d-loru miei, supuse la grave eronari. Una fortuita egale combinatiune de sunete, una impromutata vorba sub diverse influentie reciproce intre natiuni, influentie politice, de vecinatate, de cultura etc., nu potu se dè conclusiuni filologice stricte sic dictae. Dein acesta privintia deci, d-loru, observatiunile mele voru fí presentate cu cea mai mare precautiune, si numai atunci, candu dein cele alalte referentie voliu fí argumentatu asupr'a tesei.

V.

Pe câtu este, d-loru, necunoscuta inca noue, pre atât'a e si minunata identitatea de procesura, cu care dialectulu dela Udine, si limb'a romana, si-formeza diversele positiuni silabice, sî flesiuni ale vorbeloru asiediate in de ele in legature sintetice.

Aicea d. ex. nu este numai una procesura a' limbei nostre de a alterá sunetele ḑ, ţ, l, a, e, o, cà-ci lasàmu de a vorbí de alterarea lui c, g, care suntu comune si limbeloru italiane, francese, spaniole si portugese.

Friulanulu, cá si romanulu, schimba pre **t** in ţ in ainte de i, morte — morţi: er' in friulanu: muart, muarzi; talenzi e friulanu, cumnatu — cumnaţi: cugnazi; funzi (funţi) etc. curzi (scurţi), strimbatat, strimbataz, dinte, dinzi, dint — dingi.

Cá si romanii, Udinesii schimba pre **d** in ḑ in aintea lui i, p. e. Leopard — leoparzi ori leoparsi (verde — versi ori verzi). Moliarea lui l in aintea lui i panà la stingere, este comune Friulanului si romanului. Asia viḑiel ori vigiel (viţelu), face la plurale nu vigieli ci vigiei ori viḑiei. Asia biel (fromosu, bel) face bei, chiapel (capela) face chiapei etc.

Insusi sunetulu lui **a** alteratu in ă nu este strainu Friulanului. Noi l'amu audîtu in form'a, in care se nasce si in romanesce; strămbatăte, la immultaîtulu friulanu strimbataz esiste in silab'a tăz, unde e nascutu dein caus'a scurtarei silabei zi totu cá si la romani. In vorbele, in cari la romani este ă la fine cá desinentia feminina, ă nu e scrisu in friulan'u dar' se rostesce: puart se citesce cá si puartă, ceva mai multu ă, camu intre ŭ finale si ă. — Suntu inse casuri candu ă e inlocuitu in fine cu e, rostitu camu cá ă, de esemplu in mamĕ, tatĕ, vorbe friulane. Diftongulu ó alu nostru este comune friulanului, puart dîce elu in locu de italianulu porta.

VI.

Deca consideràmu limb'a friulana facia cu latin'a o vedemu urmandu in desbinarile ei de latin'a aceeasi cale cá si roman'a. Cu deosebire este de observatu suprimarea, ce ambele limbe, ce comparamu, au adusu la terminatiuena vorbeloru in us, um etc. — Pre candu Italianulu a mantienutu vocalea u, ori a mutatu-o in o. Romanulu si Friulanulu au suprimatu-o in scriere, deca nu de totu si in rostire. Friulanulu scrie grass, gross, lung, om, an, vin, fen, er' nu grasso, grosso, lungo, anno, vino, fino.

VII.

Considerata limb'a Friulana dein respectulu glosariului, cu tota prudenti'a, ce se cere la asemene

lucrare, nu pote nescine se nu remana in mirare, candu afla asemenari cá acestea : n a n c e - un, nici unu, buer — b ó r e, raţa — razze, in locu de a n i t r a, lumina — lumina, tatĕ, mammĕ, azze (aţă), obreo (ovreiu), vetran in locu de vechio (betran), barbosu, vojos (voiosu), discolz, dojos (duiosu), er' nu doglioso), luminos, nassut (nascutu), pierdutu, anchie (ancora-ânche), credinze (credinţă), piel, piei, c o n b u n c u r (cu bucuria), acumo — acum, c e ? (ce?) palosiu in friulanu : paloss, stramb, gular (guler), chiameruzze (camarutia), sigur, babe (baba-vechia) arenda, scorzĕ (scortia), manezzins (manusi er' nu guante), dispoiat. — Jo blastemi, Jo vaetu — Jo vai (eu plangu), a sbiera — in fr. sberli etc. Clopot, sclópa — clopodiz, crepare, piarseke, epur; micuvente (imi cuvine).

B u s s a i — a sarutá (dela Bŭza). — E stupendă mai alesu intelnirea in ambele limbe de vorba, care fenomenulu sî-lu facu cu unu cuventu cu totulu altulu : asia de esemplu — c a ţ e a romanesce, numai in friulanu ilu aflămu in c h i z z e. Asia ori câtu de triviale fia vorb'a porcu, face si la Bucuresci si la Udine s c r o v e.

VIII.

Sî deca consideramu acesta necunoscuta limba, ce de asupr'a Milanesului pană la vechi'a Aquilei'a si Tergesteum se vorbesce, deca o considerămu facia cu limb'a romana dein respectulu gramaticale, aflămu de a ne mirá nu mai pucinu. Verbii friulani suntu conjugati cá in romanesce : inf. l a u d a, l u m i n a, suntu romani si friulani totu una data. ([1]) Conjugatiunea in **e** lungu este de asemenea comune. A trei'a nu difera decâtu, pentru că Friulanii scriu : a b a t i, v e n d i, adeca cumu Moldovenii pronuncia si eli acestu infinitivu. A IV. dormi este friulanu d u r m i.

Ascultati participii trecuti friulani, cari suntu importanti, că-ci cu eli se facu tempii compusi, a v u t u, a r a t u, d u r m i t u, l a u d a t, b a t u t, v e n d u t u . . . Este ore alta ce-va in limb'a romana ?

Sî d u r m i n d, l a u d a n d, a r a n d etc. . . . suntu totu atât'a romanesce, câtu sî in dialectulu friulanu.

„E l u a a v u t u m a m m ĕ b u n ĕ, dîce Udinesulu pretendiendu, că vorbesce in limb'a friulana, cá se nulu precepa romanulu !

[1]) Vedi Ascoli.

P r o n u m e n i i: io, tu, al (ălu), in i o a m u tu ari, a l p u a r t e sî chialci ori c h i a c h i s - t u, cumu se mai scrie, suntu ore necunoscute romanului ? Insusi a l (ă l u) nu este trecutu in unele provîncie romane ?

Modulu, manierele, cumu Friulanulu pote uní verbulu cu pronumele, suntu ale limbei romane; da-mi, dà-i, dà-ne, dà-ve, este in limb'a friulana : dami, dai, d a m u s, d a u s, (la singular) n u s l'a d a t, u s l'a i d a t u —, e in romanesce : ni l'au datu, vi l'au datu seau vi l'au datu.

Pană si alteratiunile lui **o** in verbi in aintea, unei silabe adaugite seau inaintea lui **e** dela a 3-a persona, se templa si in friulana. Eu portu, face a l p u a r t e in friul., io durm, a l d u a r (elu dorme).

Deca cercetămu modulu, cumu Friulanii facu inmultîtulu substantivului si adiectivului, ilu vedemu acel'asi, cá la limb'a romana, in **e** sî **i** la femininu si la masculinu adaugatu **i** : chiapel — chiapei, piel — piei ori ploĕ — p l o i s, puartĕ — p u a r t i s ([1]) lung — lungi — lunga lunge etc. . . . . batae — b a t a i s, sentenzie — sentenzii.

Substantive si adiective, in o r i u, a r i u suntu comune ambeloru limbe.

Friulanulu, cá si romanulu, are de genulu femininu vorbele in **a** si multe dein cele in **e**.

Adiectivulu friulanu de la genulu barbatescu la celu fem. trece tocmai cá romanesce : grasu, gross, lung, facu : grassa, grossa, lunga.

Numele gradeloru, profesiuniloru, facu la genulu femininu, cá la romani in e s s a : Baron, Baronessa, comte, comtessa etc.

Diminutivele friulane suntu romane : c h i a m e r u z z a este totu atât'a romanesce câtu si friulanesce.

Cá si romanii, friulanii facu comparativele cu adverbi, si forte arare ori punu la superlativu pre s i m u latinu, care neci nu suna bene la urechi'a r o m a n e s c a a' Friulanului.

Nicaire pote inse mai mare asemenare intre dialectulu friulanu si limb'a romanesca, cá la unii pronumi. A e i, e i suntu friulanu i e; l o r u romanescu si l u i suntu friulane. Er' cu deosebire posesivii a l u m e u, a l t e u, a l s e u, a l u n o s t r u, a l v o s t r u, suntu cá la neci una limba

[1]) Unii scrietori friulani scriu la immultîtu si pre S, cá francesii, de si nulu pronuncia.

neolatina identica la friulan'a, care dîce: al mio, al to, al so, al nestri, al vestri, sî la plurale cá la romani: ai me, ai te, ai se.

Demonstrativele friulane: cestu, celu, cei, cui dein noi nu suridu romanesce? cui? ce? suntu friulane totu atâtu câtu si romane. Numeralele unu, duoi, trei etc. se dicu la Udine cá de la Tis'a la Marea-negra.

IX.

Atentiunea d-vostre veri câtu defatigata, d-loru, prein aceste comparatii gole de farmecele elocutiunei, va fí totusi desteptata, suntu siguru, candu ve voiu spune, cà panà si in postpunerea articlului la nume, Friulanulu ne pote oferí demne de studiatu urme. In adeveru, cumu observa d. Graz. I. Ascoli in una lucrare a sa filologica, ce ne serva in aceste cercetari, candu-va friulanii postpuneau articlulu cá sî romanii actualmente: (Nel friulano si scorgono ancora delle traccie di questo articulo proposto.) Friulanulu nu are vorb'a sóre in form'a acesta, ci soreli, adeca cu articlulu romanu: in il soreli, il a venitu mai tardîu, de sî, sî adi se dîce scurtu soreli, forà il. Mai multe alte vorbe inca primindu articlulu antepusu, primescu in limb'a friulana una schimbare de intonare finale, care le determina camu in modulu articlului nostru pospusu. Friulanulu dîce si voe, si la voie, apasandu pre ie panà alu asemená cu ea. Asia plóie face la ploje cu quasi ea.

Acestu punctu, d-nii miei, ar' meritá una destinta cercetare; nu voliu inse se abusezu de bun'a volientia a' publicului, pentru care aceste studia potu naturalmente se fia fatigante. Aliure voliu reveni asupr'a casului.

X.

Observarile mele facute la Sintas'a dialectului Friulanu m'au convinsu pre deplenu, d-loru, cà limb'a friulana nu este de câta limba romana, vechi'a limba vulgare, asupr'a carcia a trecutu inse aspr'a frecatura a' barbariloru, alterandu-o si modificanduo. Nu voliu aduce studia aici (cadrulu, ce ati bene-volîtu a dá acestui discursu, nu o permite) dein acestu alu III. si ultimu respectu; dar', d-nii miei, voliu citá numai vro câteva frase, cari voru spune limpede veri si cui cele ce facu eu.

In ce limba se fia ore: un omu curios al a avut. Dami vin non aghe. Fami un chiar bun. Cesta l'ai cumperade cun sese florinti. Taie cul curti. Quand puedi al vigni? (Candu pote el vení?) Lui a nol a voie ..... Di ce citat es tu? Cesta ie grase in veritat. Il soreli si boni (Sorele apune).

Lasce un nom onorat dopa la vite meditand d'un cest pont. — Bussai (sarutai) cel inocent.

E un lagrime me
In la so front chiade. (Poetulu Zorut.)
E no parea umane creature
Parea un agnul vignut jus dal cel. (Zorut.)
La luna sott un nul ner si scuind.
E cussi disprezatt sore la tiare
Al lasce dupo muart memorie amare.
Durmit uitant nei silenzi de muart
In fin che al vegnara
L' agnul che us veara (ve va deșteptá)
Cu la trombe supreme.
(Zorut, poesie poporare.)

XI.

A dîce, d-nii miei, cà la studiulu limbei romane e de lipsa cunoscenti'a diverseloru dialecte romane, er' nu numai a' limbeloru italiana, francesa, spaniola si portugesa, este a repetì, cele ce fia-care dein d-vostra a sustienutu de atâtia ani.

Totusi, d-nii miei, aceea voliu dîce, cà sî deintre dialecte nu tote la una alta potu se ne serve in lucrarile nostre, ci mai alesu acele, cari suntu cu form'a mai vechia, si adeca mai pucinu transformata inca a' limbei vulgarie a' Italiei, limba, care adi nu mai este in discusiune, a trebuitu in cesta mesura se fia limb'a, care o vorbimu noi.

Deca, d-nii miei, nu ar' fí asia, cumu s'ar' poté esplicá stupendele asemenari, intre formele, intre spiritulu limbei nostre, cu dialectulu, asupr'a caruia ve atrasei atentiunea d-vostra petrundietória?

Este, d-nii miei, plenu de mari invetiamente e singuru in stare a deslegá intrebarile nostre filologice si istorice chiaru, studiulu ce se va face asupr'a calatoriei, ca limb'a nostra a facutu de pre tiermii Tibrului panà pre ai Tisei. Poeticulu nostru poporu, acelu poporu, care a scrisu cu anem'a sa in cantarile sale, faptele mari ale dom-

niloru sei, poeticulu nostru poporu, care iubesce, candu admira, si candu admira sî iubesce, pogóra cerurile sub pietiore-le celui, pre care-lu iubesce, elu spune in un'a dein poesiele sale, cà unu fetioru de imperatu aflandu, cà la una departata curte straina erá una principesa fromosa disputata de vecini, se otarì, se o debendesca de socia.

Dar' tier'a erá departe . . . departe . . . .

Dar' càli-le la ea neamblate de pietioru de omu.

Cumu se faca junele Domnu, cá se strabata si tier'a principesei visate, forà a se ratecí pote pre morte in codrii neamblati si de pietioru necalcati?

Intieleptii se aduna in consiliu: Dira de faina, dîse unulu, o aru mancá paserile, ghemulu cu ati'a o incurca codrii . . . (Ghemulu Ariadnei). — Anime, esclama unu betranu consiliariu: anime iubitórie, devotate, luandu de calaudia, nu te poti ratecí. Lasa anime dein distantia in distantia panà la tier'a cea departata, si Mari'a Ta vei luá fet'a de imperatu.

Printiulu facù dupa suatulu betranului, si se intorse cu una doliosa socia, forà se ratecesca in codrii neamblati si horridi.

Si Rom'a, d-loru, insîrà calaudie, si avanposturi devotate de alungulu Adriatecei la Aquileia si Tergestu, in a-ante de a merge si liè fet'a, Dacia Traiana. Dir'a de stele albe, ce poporulu numesce Calea lui Traianu, nu e numai pre ceru . . . . Asia dir'a luminosa se intende dela Tibru la Friulu, dela Friulu la Tergestu in muntii Istriei, pre in ai Dalmatiei si ai Albaniei, apoi prein ai Macedoniei, spre a se largí dein ce in ce la Dunarea si Tis'a, si a luá form'a unei imense comete, care se anuncia lumei: ce este Romanismulu si câta e stralucirea lui.

V. A. URECHIA.

Not'a Editoriului. Discursulu de mai susu s'a publicatu aici dupa editiunea II. dein Romanulu nr. 7, 8 oct. a. c., cu tote cà si in asta editiune emendata se paru a fi remasu unele erori neemendate, altele de nou venite.

(VI.)

FRAGMENTE INEDITE,

de ale lui P. Maioru.

F) Testamentu.

Noi publicàmu acì acestu documentu, nu numai pentru completarea ineditéloru acestui ilustre barbatu, ci si pentru multe date noua, in parte literarie, ce tiene acestu documentu.

Elu e scrisu in limb'a latina, cá multe alte ale lui si ale altoru dein generatiunea mai de multu, candu barbatii mai destinsi, si alesu dein clerulu gr. catolicu, avendu crescere dupa sistem'a vechia, erau in stare de a scrie mai cu liusoratate, pote inca si mai corectu, in limb'a latina, de câtu in cea romana.

Educatiunea de a casa, in patria, si in afora, alesu la Rom'a, tota erá in limb'a latina, er' limb'a romana erá numai limb'a diletantiloru, — si apoi dein chiaru asta causa, ce limba! sauf quelques exceptions honorables.

Publicarea o facemu dupa una copia facuta de noi insine in teneretie, care nu sciu cumu a scapatu dein naufragiulu dein 1848—9, impreuna cu alte pucine.

Documentulu nu are datu, dar' nulu avea nece copi'a, dupre care l'am trascrisu, precumu bene-mi aducu a mente. Inse e dein Bud'a, dupa a. 1812, precumu dein testu se cunoscecse.

Traductiune in romanesce mai cà ar' fí de prisosu, a mai adauge acì.

Testu.

In nomine Smae. et individuae Trinitatis, Patris, et Filii et Spiritus Sancti!

Considerata vitae humanae inconstantia, meoque valetudinario statu, dum intrega sum mente, praesentem testamentariam ultimae voluntatis circa meas facultates, quas possideo, dispositionem mihi praesentissimus, serie ut sequitur, constituo.

1. Praemissa animae meae Christi fidelium precibus et SS. Patronorum intercessione adjuvandae, in sinum infinitae Dei misericordiae humiliter commendatione,

2. Constituo universarum mearum facultatum universalem haeredem meum nepotem Ioannem Maior, filium legitimum mei germani fratris Michäelis Maior de Ditsö-Sz.-Márton, dum vixit, Jurati Assessoris Incl. Cottus. Thorda, et una ref.

Commissarii ejusdem I. Cottus, circuli superioris, processus Bogathiensis.

3. Libros meae bibliothecae, qui partim sunt penes me, partim apud Annam Papp relictam viduam praenominati mei fratris Mich. Maior de D.-Sz.-Márton, in pago Mezö-Kapus, I. Cottus. Thorda, circuli superioris, scilicet occasione meae Budam ad stationem regii Revisoratus librorum valachicorum gr.-catholicorum anno 1809 profectionis, apud praedictum fratrem Mich. Maior depositos, libros inquam, meae bibliothecae theologicos, canonicos, ecclestico-historicos, et quocumque modo ad Theologiam et Jus canonicum pertinentes, omnes testor parochiali ecclesiae gr. catholicorum Szász-Régeniensi. Libri vero eiusdem bibliothecae scholastici, humaniorum studiorum, et omnes profani cuiuscunque argumenti, manebunt apud universalem haeredem praedictum meum nepotem Joannem Maior, ea tamen conditione, ut siquis e mea familia, sive agnatorum sive cognatorum studentium, opus haberet aliquo ex illis libris, eidem in usum concedatur erga reversales, jure toti familiae invigilandi competente, nequis liber aut distrahatur, aut quoquo modo pereat. Quodsi contingeret, ut praefatus nepos Joannes Maior, priusquam aetatem maiorennem assequeretur, moriatur, aut posthac absque prole masculina decedat, hi libri omnes transponantur nepoti meo Petro juniori Maior de D.-Sz.-Márton, filio natu maiori germani mei fratris Joannis sen. Maior de D.-Sz.-Márton, parochi gr.-catholici Ölvesiensis I. Cottus Kolos, aut casu inopinato sic ferente, haeredibus praedicti mei nepotis Petri jun. Maior de D.-Sz.-Márton, conditionibus hoc in genere praesignatis sancte semper observatis.

4. Veterem et novam disciplinam Ecclesiae, auctore Lud. Tomassino in 3. tomos in fol. divisam, quae inter meos theologicos libros reperitur, testor Seminario Balasfalvensi Cleri gr.-catholici dioecesis Fogarasiensis.

Sunt vero quidam libri magni voluminis, haeretici, inter praedictos libros meae bibliothecae, illos praestabit ad bibliothecam Ven. monasterii ord. S. Basilii M. Balasfalvam transferri et sub clausura retineri.

5. Biblia sacra valachica, et Evangelium, testor typographiae R. Universitatis Pesthanae, in usum successorum revisorum. Corpus juris canonici valachicum, vulgo Pravila, vol. 1. in fol., fuit Joannis Papp par. gr.-catholici Sorophazaiensis I. Cottus. Thorda, circuli superioris; hoc restituatur filio defuncti possessoris Gregorio Papp par. N.-Nyulasiesi gr.-catholico et V.-Archidiacono.

Lexicon italico-latinum, et vice versa Turini impressum in 4-o, duo tomi quod hic inveni, videtur Seminario Balasfalvensi debere transponi. Calepinus vol. in fol., item unus tomus historiae in 8-o a Reich(ich) slavonice conscriptus, qui fuerunt Joannis, dum vixit, Theodorovics juristae, aequum videtur transponi scholae valachicae praeparandorum V. Aradiensi. Est apud me una grammatica italica, vol. 1. in 12-o; haec est A. R. D. Nic. Erdelyi praesb. dioecesis gr.-cath. M. Varadiensis; eidem restituatur. Item quaedam dissertatio de eo, quod non-uniti in Hungaria non habeant sedes episcopales; haec est perillustris D. Nic. Petrovics, cassae fund non-unitorum Perceptoris. Pariter liber quidam, auctore Jorgovics; hic est Gregorii Montan, docentis scholae valachicae Pesthiensis; restituantur suis dominis. Etiam quaedam Syntaxis restituenda perill. D. Josepho Nagy accesistae in rationario Budae

Fratri meo Joanni sen. Maior de D.-Sz.-Márton, mutuavi rf. 300 i. e. trecentos, in antiquis bancalibus; eosdem vigore huius remitto pro perpetuo. Apud fratrem quoque Michaëlem de D.-Sz.-Márton, saepe nominatum, siquid e pretio unius equi, quem illi vendidi, quin pro me expendisset, remansit, pariter remitto.

6. Habeo duodecim paria manubriorum argenteorum cultris et sociis fuscinulis applicandorum, item duodecim cochlearia argentea mensalia, cum uno quod est pro jusculo, ac duobus pro Zuspeis nec non duodecim cafealia. Ex his, sex paria manubriorum cultrorum et fuscinularum, item sex mensalia cochlearia, ac unum quod est pro jusculo, sex cafealia et unum pro zuspeis, testor filiae natu maiori praenominati mei fratris Mich. Maior de D.-Sz.-Márton. Reliqua sex paria manubriorum supra declaratorum, item cochlearia mensalia et caffealia, per unum fratri Joanni sen. Maior parocho Ölvesiensi, filio defuncti mei fratris Demetrii Maior de D.-Sz.-Márton; Gregorio Maior defuncti mei fratris Georgii Filio; filiis mei fratris defuncti Theodori Maior de D.-Sz.-Márton; sorori meae germanae Annae conjugi Simeonis Kömives, filiae denique natu minori defuncti fratris praenominati Michaëlis Maior.

7. Domum meam emtitiam in L. R. que civitate M.-Vásárhely, Incl. Sedis Siculicalis Maros, existentem, ea conditione praenominatus universalis haeres possidebit, ut eam nunquam aut oppignoret*). Casu quo hic absque prole masculina decederet, huius quoque jus ad praedictum meum nepotem Petrum Maior, aut casu sic ferente ad eiusdem haeredes sub praedictis conditionibus devolvetur, una cum effectiva translatione instrumenti emtionis.

8. Novam bundam, quam habeo, una cum pari fibularum argentearum ponderis prope sex unciarum testor Adm. R. D. Georgio Fejer, parocho et A. Diacono gr.-catholicorum Cibiniensi in Transilvania. Rubrum cingulum sericeum testor Rmo. D. Antonio Tumara A Diacono et regio Revisori librorum Budensi. Kaput parum attritum, una cum poenula meliore et petaso, testor Dno. Joanni de Districtu Kövár in Transilvania oriundo, in praesenti Pesthini Jurato. Item cothurnos omnes, sive meliores sive pejores, pallium ecclesiasticum sericeum, una cum reverenda sericea, testor sorori germanae Annae Maior conjugi Simeonis Kömives in oppido privilegiato Szász-Régen, I. Cottus. Thorda in Transilvania.

9. Praeter supra dicta cochlearia argentea, habeo adhuc quatuor cochlearia mensalia argentea; horum duo testor Dominae conjugi Domini Emerici Papp apud Exc. Cameram R. Judicantis; duo vero mox memoratae meae sorori Annae Maior. — Dno. autem Judicanti unam pixidem argenteam interne inauratam, una cum duabus sedibus pelliceis. Machinam quoque, ac unam molam caffeaceam, testor mox laudatae Dominae conjugi Dni. Emerici Papp Judicantis.

10. Habeo apud me pecuniam paratam 4000, i. e. quatuor millia Rf. W. W. et 700, i. e. septingentos Rf. in conventionali, ac signanter vicessimariis, exceptis perpaucis imperialibus. Ex 3000, i. e. tribus millibus Rf. W. W., et ex 700, i. e. septingentis Rf. in Conv., volo fieri fundationem, ad vim interusurii utriusque praedictae summae, in Seminario Catholicorum L. R.que civitatis M.-Vásárhely, pro adolescentibus ibidem studentibus meae familiae agnatis, in horum defectu cognatis, in horum vero defectu pro quibuscunque Valachis I. Cottus. Thordensis, praeferenter nobilibus, sive hi sint Gr.-catholici, sive Romano-catholici.

---

*) adauge: aut vendat.

Si quis ex his alumnis, meis agnatis, eluctaretur ad philosophiam, duabus ratis M.-Vásárhelyiensium alumnorum nutriatur Claudiopoli in Seminario nobilium, quo nobilibus principiis imbutus, aptus reddatur ad serviendum patriae corde et animo, et promovendum regium servitium. Ipsi cedent praedictae duae ratae, donec absolverit jura, et posthac, si practicare velit, penes aliquod dicasterium, duobus annis. Ex tunc praedictae duae ratae redibunt vel Claudiopolim ad Seminirium nobilium pro re nata, vel ad praelaudatum Seminarium M.-Vásárhelyiense.

11 Anno 1812. Illmo. ac Rmo. D. Basilio Moga, Episcopo non-unitorum Transilvaniensi, ad requisitionem ex hac regia typographia, ad meam responsabilitatem impressos valachicos libros misi distrahendos: 1-o 700, i. e. septingenta exemplaria Concionum dominicalium et festivalium (Prediche), a 6 Rfl. exemplar, summa Rf. 4200; 2-o 300, i. e. tercenta exemplaria Concionum funebralium (propovedanii), una cum totidem Concionibus de educatione filiorum (Didachii) in charta scriptoria, a Rf. 2, xr. 30 exemplar utriusque operis simul sumti, summa Rf. 750. Detto in charta impressoria exemplaria 244, i. e. ducenta quadraginta quator a Rf. 1, xr. 30, summa Rf. 366; summa totalis Rf. 5316, i. e. quinpue millia, tercenti sedecim.

Probe notandum, praesignatos libros eo pacto esse praetitulato D. Episcopo traditos, ut undecima pars pretii universorum librorum eidem cedat gratis.

Ex summa praenotata 5316 Rf., praetitulatus D. Episcopus effective mihi misit Rf 1000, i. e. mille, reliqua adhuc apud suam Illtatem episcopalem exhaeret.

Id quoque notari necesse est, me ignorare, an praeattactus D. Episcopus ea voluntate hos libros sibi mitti curaverit, ut meo nomine eos divendat, an vero tamquam jam per se emtos ac proprios. Si consectaria rite consideremus, omnino concludendum, tamquam emtos ac proprios resepisse. Nam non solum lubens eosdem Cibinium appulsos acceptavit, et vecturam persolvit, verum etiam omnes actutum compingendos tradidit, quin hac de re quidpiam mihi significaret. Sii enim meo nomine distrahendos se se recepisse, ac compingi velle curare significasset, omnino contradixissem. Consuetudo enim apud hanc regiam typographiam

semper ea vigint, ut libri non extradarentur vendendi, nisi in crudo, ex ea reflexione, quod si nulla jam affulgeat spes ulterioris distractionis, reliqui reciperentur in usum involucrorum convertendi, compactis nulli usui servientibus. Idcirco compactos libros nunquam recipit R. Typographia. Reliquum proinde est, ut praetitulatus D. Episcopus, si forte non omnes praedictos vendidisset, etiam ex hac reflexione non libros, sed aes paratum pro iisdem offerat. Partem pretii horum librorum a praetit. D. Eppo persolvendi tertiam testor instituto pauperum Cibiniensi, vulgo strazament, tertiam fundo sacerdotum deficientium dioecesis Fogarasiensis, tertia denique adjungenda fundationi, quam feci pro cultura aliquot adolescentum meae familiae.

12. Apud tit. Anastasium Derra nobilem et mercatorem in L. R. civitate Pesthana habeo deposita 220, i e. ducenta viginti exemplaria Historiae de origine Valachorum in Dacia, compacta med. gall., exemplar a 6 Rf. W. W. summa 1320. Detto in typographia conservantur in crudo 165, i. e. centum sexaginta quinque exemplaria, exemplar a 5 Rf. summa 815, i. e. octingenti quindecim. Has quoque summas adjungendas testor praedictae fundationi meae familiae, ut aucto capitali, ferente interusurio, numerus quoque alumnorum augeatur.

13. Ex supra memoratis 4000 Rfnis, 1000 Rfnos perillustris D. Emericus Papp Judicans, quem exsecutorem quoad ea, quae Budae impertienda et expendenda sunt, item tutorem universalis haeredis, quamdiu hic Budae erit, constituo, accipiat in manu. Ex quibus 100 Rf., i. e. centum sibi reservet, 100 Rf. expendat pro funere, 80 Rf., i. e. octoginta dividat aequaliter Budensibus monasteriis PP. Franciscanorum, et PP. Servitarum, pro totidem missis celebrandis in refrigerium animae meae; 20, i. e. viginti per Administratorem pauperibus, qui prae foribus ecclesiae Cristinopolitanae mendicant.

14. Viduae vicinae Rascianae, quae quotidie mihi in hoc morbo servivit, lectum cum omnibus appertinentiis, exceptis duobus linteaminibus, una testor eidem 20 Rfl. W. W.

Reliqua pecunia ex 1000 Rf. manebit apud perillustrem D. Judicantem ac tutorem. Ex ea alet saepe memoratum meum nepotem Joannem Maior usque ad Septembrem, vestes etc. eidem curabit. Tunc remittet illum in Transilvaniam M.-Vásárhelyinum per ejates mercatores, una cum omnibus libris etc., penes expositionem, quod sit filius Michaëlis Maior mei fratris Mezö-Kapusiensis, ubi eius vidua hodiedum residet. Ac vecturam iisdem mercatoribus, una cum viatico nutrimento, hic persolvet.

Sedem cubicularem, aegrotorum infirmitati servientem, testor Adm. R. D. Basilio Protics praesbytero huiati Gr. catholico, tamquam seni saepe aegrotanti.

Petrus Maior m. p.

Nota. Fundatiunea amentita s'a facutu, si panà astadi este in vigore, inse nu in intrega sum'a destinata de testatoriulu, dein ce causa nu scimu. Ea nu a fostu incredentiata administratiunei Capitulului dein Blasiu. Ce s'a alesu dein pretensiunile catrà fostulu Episcopu B. M., inca nu se scie. Er' nepotuso Ioane Maioru si astadi inca e in viatia in Capusiu.

G) Epistola catrà Dr. Basiliu Popu.

Clarissime Domine Patriota!

Materia, quam tibi elegisti pro Dissertatione,*) certe grata futura est eruditis lectoribus, quum nemo antehac de hoc argumento scripserit. Omnia, quorum meminisse potui, in adnexis **) consignavi.

Utere vero in elucubranda hac Dissertatione acrivia maxima, et judicio virili, quo et eruditi lectores tibi gratias agant, et cum primis posteri Valachorum congratulentur te sibi a natura donatum fuisse.

Initia religionis Xtianae inter Valachos a Coloniis per Trajanum in Daciam translatis esse repetenda, vel id ipsum evincere videtur, quod nullus e veteribus Scriptoribus de conversione Valachorum, quidpiam nobis testatum reliquerit, ubi singularum gentium etiam minorum initia conversionis ad Xti fidem tradita sunt.

Unde testimonium Tertulliani, qui circa finem secundi et initium tertii Saeculi aerae Xtianae vixit, de fide Xtiana in Dacia florescente, de Valachorum, sive Romanorum in Dacia degentium fide intelligendum venit, quidquid contra obloquatur Engel.

Sinkaiani temporis Calendariorum nullum hic Exemplum reperitur. Ego legi ea in Patria, sed nihil de tua materia continebant. Cibinii editum fuerat Calendarium, cui multa inserta erant circa mores Romanos praecipue quoad festa, nihil vero,

*) Se intielege: De funeribus Valachorum.

**) Nu se afla lenga Msu.

uti memini, de funeribus. Undequaque tibi soli reservata est haec materia. Tamen propter novitatem rei non existimes tibi remissius agere licere, sed euitere, modeste tamen, exhaurire ita, ut nihil aliis relinqui possit.

Quod circa me scribis his verbis: „Interea dabo operam de rebus tuis, quae ut votis respondeant, ex animo precor etc.“ oro, ut ocyus mihi perscribas, quid id sit, sed cum omnibus circumstantiis ab ovo, eoque animo sincero, quo ego quod petiisti tibi praestiti. Vale. Tuus Budae, 11-a Febr. 1817. Sincerus amicus

Petrus Major, m. p.

Nota. Amu edatu acesta epistola fromosa si elegante dupre insusi originale-le, ce este in man'a nostra. Unu protocolu de corespondentie, totu in limb'a latina, ce mai aveamu, ne a peritu in revolutiune.

(IV.)

FASTI-I ROMANI.

(Continuare dein Nr. XVIII.)

A. u. c.		A. a. Chr.
714.	Cn. Domitiu Calvinu II.	
	C. Asiniu Pollio	40
715.	L. Martiu Censorinu	
	C. Calvisiu Sabinu	39
716.	App. Claudiu Pulcher	
	C. Norbanu Flaccu	38
717.	M. Agrippa	
	L. Caniniu Gallu	37
718.	L. Gelliu Publicola	
	M. Cocceiu Nerva	36
719.	L. Cornificiu	
	Sex. Pompeiu Sex. fil.	35
720.	L. Scriboniu Libo	
	M. Antoniu II.	34
721.	C. Iuliu Cesare Octavianu II.	
	L. Volcatiu Tullu	33
722.	Cn. Domitiu Aenobarbu	
	C. Sosiu	32
723.	C. Iuliu Cesare Octavianu III.	
	M. Valeriu Messala Corvinu	31
	Periodu III. Sub Imperati.	
724.	C. Iuliu Cesare Octavianu IV. Imper. I.	
	M. Liciniu Crassu	30
725.	C. Iuliu Ces. Octav. V.	
	Sex. Appuleiu	29
726.	C. Iul. Ces. Octav. VI.	
	M. Agrippa II.	28
727.	C. Iul. Ces. Octav. VII. Augustu	
	M. Agrippa III.	27
728.	C. Iul. Ces. Octav. VIII.	
	T. Statiliu Tauru II.	26
729.	C. Iul. Ces. Octav. IX.	
	M. Iuniu Silanu	25
730.	C. Iul. Ces. Octav. X.	
	C. Norbanu	24
731.	C. Iul. Ces. Octav. XI.	
	Cn. Piso	23
732.	M. Claudiu Marcellu	
	L. Arruntiu	22
733.	M. Lolliu	
	Q. Aemiliu Lepidu	21
734.	M. Appuleiu	
	P. Siliu Nerva	20
735.	C. Sentiu	
	Q. Lucretiu	19
736	P. Corneliu Lentulu Marcellinu	
	Cn. Corneliu Lentulu	18
737.	C. Furniu	
	C. Iuniu Silanu	17
738.	L. Domitiu Cn. fil L. nep.	
	Cn. Scipio	16
739.	M. Liviu Drusu Libo	
	L. Calpurniu Piso	15
740.	M. Liciniu Crassu	
	Cn. Corneliu Lentulu	14
741.	Ti. Claudiu Nero	
	P. Quinctiliu Varu	13
742.	M. Valeriu M. fil. Messala Barbatu Aemilianu	
	Q. Sulpiciu Quirinu	12
743.	Q. Aeliu Tubero	
	Paullu Fabiu Maximu	11
744.	Iulu Antoniu	
	Q. Fabiu Maximu	10
745.	Nero Claudiu Drusu	
	T. Quinctiu Crispinu	9
746.	C. Marciu Censorinu	
	C. Asiniu Gallu	8
747.	Ti. Claudiu Nero II.	
	Cn. Calpurniu Piso. Nascerea D. Is. Chr.	7
748.	D. Laeliu Balbu	
	C. Antistiu Vetus	6
749.	C. Iul. Cesare Augustu XII.	
	L. Corneliu Sulla	5
750.	C. Calvisiu	
	L. Passienu	4

A. u. c.		A. a. Chr.
751.	L. Corneliu Lentulu	
	M. Valeriu Messalinu	3
752.	C. Iul. Ces. Augustu XIII.	
	M. Plautiu Silvanu	2
753.	Cn. Corneliu Lentulu	
	L. Calpurniu Piso	1
	Nascerea D. Is. Chr. dupa er'a vulgare.	

XXII.
LIBERTATEA CUSCIENTIEI IN TRANSILVANI'A.

(Urmare dein Nr. XVIII.)

XIII. Sub Gav. Bethlen.

1613 Octobre 22, adunare gen. in Clusiu.

Art. 3. (Cuprende conditiunile de alegere puse lui G. Bethlen, candu a intratu in domnía. Intre conditiunile aceste cea de antâniu este: „1. Amesuratu articliloru de mai in a-ante va lasá, cá tote personele, fia ele de ori-sî-ce stare, se-si deprendia relegiunea loru intru libertate deplena.“

1614 Februariu 23, adunare gen. in Mediasiu.

Art. 2. Fiendu necesariu, cá personele baserecesci, cari voliescu a duce pre ascultatorii sei la moralitate, se dè sî esemplu spre aceea: deci superintendentii sî alti mai mari baserecesci au libertate de a visitá pre credentiosii de relegiunea loru, de a corege smentelele observate sî de a certá dupa meritu pre celi culposi, — totu asiá nevolientia fiendu eli detori a pune sî spre restaurarea scoleloru.

Art. 25. Incortelarea ostasiloru la casele sî vilele nobililoru sî ale preutiloru se opresce sub amissione capitis, bonorum et honorum.

1615 Maiu 3, adunare gen. in Alb'a.

Art. 22. De ora-ce pre tempulu turburàriloru trecute mulierile multoru omeni meseri au fostu sierbite sî duse in captivitate pentru tote tempurele, barbatii acestor'a — dupa ce singuri nu poteau traí, era casatorí'a le erá oprita panà la unu tempu anumitu, — s'au dusu in tiere straine sî a colo s'au casatoritu, sî for' indoiela nu se voru intorce mai multu in apoi. Cá nu cumu-va esemplulu acestor'a se indemne sî pre altii la emigrare, sî cá pruncii remasi se se pota cresce, se se pota casatorí toti aceli-a, cari nu spereza reintorcerea mulieriloru sale, — era celi ce s'au casatoritu pana aci, se nu fia turburati de neme.

Art. 26. Celi dein Crasn'a se plangu, cà la Pascele trecute provisoriulu dein Sîmleu a tramesu la Crasn'a una cruce, cu care au facutu procesiune pre acolo; au volitu a intrá cu dins'a sî in satu in basereca, dara predicatoriulu i-a opritu se nu intre nece in cemeteriu. Cu tote aceste eli au mersu in cemeteriu, si-au facutu ceremoníele acolo in venientiose. Cu respectu la acest'a se decide, cá lucrure de aceste se nu se intemple mai multu.

1615 Septembre 27, adunare gen. in Clusiu.

Art. 34. La rogarea catoliciloru, fiendu cà este sî Articlu despre acest'a, se decide, cá unde eli suntu in majoritate, a colo se li se strapuna baserec'a. Prein urmare sî in Sîmleu sî in Odorheliu se li se strapuna baserec'a, inse totu-si asiá, cá mai antâniu intru amandoue locurele prein ajutoriu imprumutatu se se faca auditoriu pentru celi de alta relegiune, sî apoi atunci cas'a parochiale sî quart'a se se dè confesiunei, ce este in majoritate.

Art. 35. Sî baserec'a dein Teiusiu sî Munasturu se concede loru, — inse asiá, câtu nece unu proprietariu se nu cuteze sub pedepsa de 200 fl. a costringe pre celi de alta relegiune, cá se merga la predicatiuni.

Art. 36. S'a redicatu plansoria, cà pre unii predicatori-i ataca in drumu sî-i batu. Deci deca ce-ne-va fora causa va bate, seau sî numai va luá pre fuga, pre vre-unu popa, docente s'au studente, adeverindu-se lucrulu prein 2—3 marturi se fia pedepsitu cu 200 fl. exclusis omnibus juridicis remediis. Diumetate dein banii acesti-a se fia ali celui vetematu, er' diumetate ali esecutoriloru. Sî deca oficialii nu aru scote pedeps'a, eli insii se fia trasi 200 fl. Dein contra, in casure asemeni sî predicatorii incuru totu in pedeps'a acest'a.

1618 Octobre 4, adunare gen. in Clusiu.

Art. 2. Fiendu cà M. Sa nece intru atâte grigi nu si-a uitatu de cultulu divinu sî voliesce a corege abusurele, ce s'au infundatu in respectulu acest'a, inseràmu in articlulu presente propusetiunea relativa a dinsului, carea e urmatori'a: Domnitorii, pre cari Ddieu dein grati'a sa li-a despusu de representantii sei pre pamentu, prein nemicu nu potu adeverí mai bene supunerea loru catrà dinsulu, de câtu sporindu dein tote poterile cultulu divinu. Fiendu cà despre acest'a pana acumu s'au datu esemple invederate, deci sî principele nevoliendu-se a impedecá sectele, ce s'au infundatu in tiera (a fora de relegiunile recepte), pre cumu este a judeiloru, sî alta relegiune plena de blasfemie, cá sî acest'a, — face pre staturе atente, cá urdîtorii acestoru feliu de secte sî partenitorii loru se nu remania nepedepsiti, sî decisiunea de acumu se se considere de unu decretu cu valore perpetua, cá intru acestu modu maní'a lui Ddieu, se se incungiure, sî cá numele de rusîne (gyalázatos név) alu patriei acestei-a, carele i s'a datu in tierele straine pentru diversitatea relegiuniloru, se se sterga. — Staturele aflandu, cumu cà propusetiunea M. Sale este derepta sî cuvenientiosa, decidu: cá ori-ce-ne va urmá dupa serbatoriele Nascerei Domnului cele venitorie eresulu judeescu seau altulu — a fora de relegiunile recepte — se fia citatu de directoriulu M. Sale sî pedepsitu conformu Articliloru.

1619 Maiu 5, adunare gen. in Alb'a.

Art. 2. In a-ante de ce ne-amu apucá de pertatarea lucrureloru lumesci, conformu svatului M. Sale aflàmu de lipsa a desceptá poporulu la deprenderea pietatei, cá prein acest'a se incungiuràmu bataliele lui Ddieu cele aratate sî panà ací. Deci dominec'a sî in serbatorie neme nu lucre, nece elu insu nece prein ali sei; nunte sî alte ospetia se nu se tienia; neme se nu plece in drumu a fora de lipsa neincungiurata; venderea vînului sî têrgulu se nu fia liertatu panà dupa predica. Era ce-ne va calcá aceste, fiendu nobilu se se pedepsesca panà in 6 fl., era de va fí tieranu, panà in 2 fl. A trei'a parte dein banii acesti-a se o tienia oficialii pentru se-ne, era doue treimi se le strapuna curatoriloru, cá se se faca dein ele baserece sî scole. — Curatorii sub pierderea capului sî a bunureloru se nu cuteze a intorce banii acesti-a spre altu scopu. De aceea pre totu loculu se fia curatori omeni de celi cu credentia, pii sî posesiunati.

Art. 3. Fiendu cà injurarea de sufletu s'a latîtu preste mesura, de sî suntu articli mai vechi, s'a decisu: cá injurarea ace'a se se opresca de nou sî nobilulu se platesca pentru fia-care injuratura câte unu fl.; era sierbulu sî tieranulu se se puna in caladaua sî se stè a colo panà la amiedia, era de ar' volî a se rescumpará cu bani, se numere câte 25 de bani. Primarii comuneloru se veghieze strinsu sî mulctele se le strapuna curatoriloru. Fruntasii, cumu sî domnii inca suntu detori pre onore a veghiá a supr'a supusiloru sei sî a scote de pre eli pedeps'a scrisa mai susu.

Art. 4. De sî mai de multe ori s'a dictatu pedepsa a supr'a omeniloru cufundati in pecate scandalose, totu se aude, cà aceli-a pre multe locure nu se pedepsescu, seau celu pucinu nu dupa legile tierei sî ale lui Ddieu, cè numai se tragu in bani, apoi se lasa liberi. Pentru aceea se decide de nou, cá celi ce suntu de acesti-a, pre cumu: ucidietorii, prea curvarii, celi ce injura numele lui Ddieu, furii, farmecatorii sî altii de acesti-a, fora nece una cautare la facia se fia pedepsiti dupa blastemati'a loru; sî oficialii sub pierderea deregutoriei se nu pedepsesca pre de acestia in bani. Personele necasetorite inca antâniu se se vergeleze, apoi se se roge de liertare de basereca; era deca se voru luá, se nu se vergeleze, cè numai se se roge de liertare de eclesia.

1622 Maiu 1., adunare gen. in Clusiu.

Art. 7. Staturele afla forte necesaria sî laudabile propusetiunea ace'a a M. Sale, cá pentru inmultîrea invetiatiloru, alu càrora numeru acumu sî asià a scadiutu forte, se sa redice una academia. Ci fiendu cà in tiera adese orì se nascu turburàri, se poftesce cá academi'a se fia in locu cu securitate. Spre scopulu acest'a Clusiulu se pare mai corespundietoriu. Deci se decide, cá claustrulu catolicilorù celu dein Clusiu, carele acumu stà desiertu, se se intorca spre acest'a, asia câtu M. Sa reparandu-lu cu ajutoriulu lùi Ddieu, se asiedie profesori buni intru insulu, sî in decisiunea acest'a nece una data se nu pota face nece scaimbarea cea mai mica, nece se se pota instrainá veniturele determinate pentru academia.

Art. 24. Cu respectu la aceli crestini noi, cari venindu in tiera cu concesiunea M. Sale s'au asiediatu aici, s'a decisu, cá eli sî celi ce voru intrá de acumu in a-ante, se-si pote continuá maiestriele sale, sî in Vintiulu de diosu se fia liberi intru deprenderea religiunei, pre cumu a despusu M. Sa, — sî cá celi ce locuescu in Vintiulu de diosu nece una data se nu fia detori a platí contributiune, pre cumu sî au privilegiu dela M. Sa, carele prein acest'a se intaresce.

1622 Septembre 29., adunare gen. la Bistritia.

Art. 1. In a-ante de tote, staturele socotescu de lucru laudabile, cà M. Sa incepù despunerea lucrureloru sale dela cultulu divinu, sî s'a nevolîtu, cá pre celi ce rateceau se-i aduca la religiunea cea adeverata. Deci in firulu Articliloru de mai in a-ante se decide sî acumu: cá celi ce urmeza judaismulu, seau ori-ce alta relegiune a fora de cele 4 recepte, se se citeze prein directoriulu sî se se convinga juris ordine, ori la tabla, unde se citeza cu 8 dîle in a-ante, ori la dieta deca tienerea ei nu ar fí departe. Asemene sî aceli-a ce au vorbitu in modu detragutoriu despre academia.

1624 Juniu 23, adunare gen. la Alb'a.

Art. 5. Fiendu cà numerulu facutoriloru de reu in locu de a se impuciná inca se sporesce, sî pre cumu spune Blasiu Kamuti, 4 popi romanesci au volîtu se-lu ucidia prein hoti condusi cu bani, se decide, cá sî astu feliu de popi malefici, dupa adeverirea lucrului, se fia prensi sî pedepsiti de comitii (supremi).

Art. 7. Predicatorii facu aratare, cà unii patroni-i necasiescu in multe moduro, mai vertosu prein negrigea de eclesie; ma suntu sî de aceli-a, cari prepedescu averile baserecesci seau le intorcu in folosulu loru propriu; era unii atenteza in baserece lucrure neindatenate sî a dese ori-i vetema sî pre eli (adeca pre predicatorii calvini). Deci s'a decisu, cá celi ce abatu pentru se-ne bunurele baserecesci, comperta rei veritate se se pedepsesca pana la 1000 fl.

Art. 8. Aratandu predicatorii sî aceea, cà unii patroni oprescu pre filii iobagiloru sei dela frecuentarea scolei, se a decisu, cá sub pedeps'a amentita mai susu neme se nu cuteze a luá cu poterea dein scola pre pruncii aceli-a, cari mergu la scola (pentru a invetiá) nu sub altu pretestu nece suntu tare betrani.

1625 Maiu 1, adunare gen. in Alb'a.

Art. 16. Pentru popimea dein secuime se decide, cá in câtu au bunure sî ereditati lumesci (kulsö, adeca de cele, ce nu se tienu de portiunea canonica seau dotatiunea popesca), se se intielega cu colectorii satesci; sî fiendu cà au sî privilegiu, de aceea, panà candu porta deregatoría preutiesca — chiaru sî deca nu au parochia, se nu fia costrinsi la portarea altoru greutàti.

1626 Maiu 24, adunare gen. in Alb'a.

(La inceputu, conditiunile, sub cari diet'a alese de principe pre Catarin'a, mulierea lui Gavrila Bethlen, carea dupa mortea acestui-a se-i urmeze in domnía).

Conditiunea 4. Nemene se nu se conturbe in libera deprenderea relegiunei.

Art. 12. Episcopii romanesci se nu taxeze pre iobagi; cè se se acomodeze datenei vechie, — la dein contra se-si impute sîe-si urmàrile.

Art. 24. Multe imparachiari sî codiri urmeza sî deintru aceea, cà unii invetiatori (tanitók) de relegiuni diverse (cari adeca nu urmeza relegiunea, de care s'a tienutu person'a culposa) nu pedepsescu pre celi ce au comisu pecatu, ce merita pedepsa baserecesca, — sî cà acesti-a in data se primescu in sinulu altei confesiuni. Ma nece in cele de casatoría nu se tiene ordinea buna. Cà de cumu-va intre celi ce voliescu a se casatori este ore-care impiedecamentu sî pentru aceea nu se copuleza, celi de alta confesiune seau sî numai popii celi romanesci fora de nece una cercare mai ampla i impreuna in data. Pre cumu sî pre casatoriti (deca unulu dein eli strafuge la dinsii) fora de nece una causa derepta-i despartu, in data ce ore-care parte nu se presenta la a 3-a quindena, — de sî tamquam coram foro incompetente nece nu suntu detori a se presentá, — sî asiá unu forum conscientiae se muta in forum litigiosum, de unde se nasce poligamía. — Deci se decide, cá ce-ne comite astu feliu de escesu, se capete pedepsa sî se-si pierda deregatoría, care decisiune oblega intru unu tipu pre tote patru relegiunile.

XIV. Sub Catarin'a de Brandenburg.

1630 Januariu 25, adunare gen. in Alb'a.

Art. 1... Formul'a juramentului de Uniune este acest'a: Eu.. juru pre Ddieu celu viu, carele este Tatalu, Fiiulu, Spiritulu santu, deplena Treime santa, unu Ddieu adeveratu eternu, cumu cà dein tote poterile me voliu nevolî intru sustienerea celoru 4 relegiuni recepte, nu me voliu nevolí se promovezu religiunea mea cu asuprirea ori-sî-carei deintre alalte, — nece pre facia nece intru ascunsu nu voliu urí pre nemene pentru relegiunea lui, M. Sale nu voliu dá svatu stricatiosu pentru altulu nu voliu lipsi a staruí dein tote poterile, cá pacea tierei se se sustiena sî nu me voliu insocí cu straini in contr'a ei, — in urma dupa ce M. Sa s'a oferitu, cà va asecurá staturele prein juramentu despre descoperirea celoru, ce in consiliu voru acusá pre ascunsu: deci sî eu me prometu sî me legu, cà panà candu M. Sa va tiené cuventulu acel'a sî conditiunile, ce se voru scrie mai diosu, sî eu voliu pleni oblgatiunea mea de mai susu; sî panà atunci o vomu tiené imprumutatu, panà candu ore-care parte va dá causa pentrudesfacerea ei, — era celu ce o-ar' desface, comperta rei veritate se incure not'a infidelitatei pentru tote tempurele.

Prof. I. Moldovanu.

(Va urmá.)

Corespundentia.

Craiova, 30. aug. 1868.

Vediendu dein Nr. XVI, alu Archivului, cà nu aveti cunoscentia despre beserec'a dela Stanesci, am onore ati tramite detaliure-le urmatória.

Beserec'a dela Stanesci este si astadi una beserecutia forte mica, situata in campu, alaturea cu mosî'a Stragesci, ce este caminulu familiei Buzesciloru, la confinia-le judecia-loru Dolgiulu, Romanati, sî Valcea, si care si astadi este proprietatea cea mai insemnata a' unei filice a' celui dein urma Buzescu, ce se numesce Elen'a, si care a tienutu in casatoría pre Darvari dein Bucuresci.

Acì la Stragesci suntu case vechi, ce se scie a fî fostu, in vechime, totu de un'a residenti'a obicinuita a' acestei familie. Eu mergundu una data la munastirea Mamului, si voliendu a esplorá anticitatile vecine, m'am dusu la acesta baserecutia, indereptatu de omenii munastirei, cá la unu monumentu forte pretiosu pentru localitate, si am visitatu-o pre la anii 1857 mi-se pare.

Dupa cele cemi aducu amente, acesta baserecutia trebue se fi fostu cimiteriulu familiei Buzesciloru. Celu pucinu, unu preotu betranu, ce am gasitu acolo, si care mia datu inscriptiunea, ce ve tramitu intru adensu in originale prein acesta epistola, cá se o vedeti si D. vostra, asia-mi pare cà mia spusu. Elu-mi adaugá cu unu limbagiu confidential: Cà repausatii erea mari vrajmasi ai Tatarilor; cá candu ar' fi volîtu semi impute, cà noi astadi nui urimu indestulu. Erea, cá se me intielegeti, pre tempulu ocupatiuniloru rusesci, turcesci, si nemtiesci.

Este mai multu de câtu securu, cà acestu petrachiru, ce dîce Fr. Miklosich, cà a gasitu in munastirea Banja de lunga Cattaro, este de la acesta baserecutia, de la care a jafuit'o Tatarii in vre-un'a dein nenumeratele loru incursiuni prein tier'a nostra, lucru ce ar' camu esplicá traditiunea de ura a' Buzesciloru pentru Tatari in modu esceptional, si apoi l'a vendutu Genovesiloru ori Venetianiloru la Càffa, si prein acestia a venitu la loculu, unde se gasesce astadi.

Se vede cà numele de Stroe se obicinuiá dein vechime in famili'a Buzesciloru, si pote sî rangulu seu de stolnicu se va fi mantienutu in acesta familia mai multi seculi, dupa cumu cunoscemu, cà strabunii nostri aveau nebuni'a de a camu tiené la anticele loru.

Nu credu, cà Miklosich ori Kukuljevich se fi cetitu bene; trebue se fia scrise romanesce cu litere cirilice: — Jupan Stroe vel stolnicu, si Jupanes'a sa Sim'a .... Cestu patrachiru datus'a munastirei ot Stanesci; — Er' vreunu Slovenistu locale, ne intielegandule, si crediendu a fi vre-una slavonesca ori bulgaresca pierduta, le a estropiatu in modulu acest'a.

Asemenea trebue se sciti, cà Dlu Sion in traductiunea dsale, deca dîce Stancesci, are gresiela; fiendu cà Eu ve potiu afirmá, cu tota certitudinea, cà numele

seu este Stanesci, si nu de locu Stancesci ori altu cumu-va.

In la-intru baserecei acestia, tieniu mente, cà suntu mai multe mormente de a le familiei Buzesciloru, multu mai vechi, de câtu acest'a. Una esploratiune speciale, cu scopu scientificu, ar' poté dá mai multe curiosa detaliuri. Acestea, spre scienti'a Domniei vostre, cunoscundume datoriu a ve comunicá, am onore a ve tramite, cu acésta ocasiune, multa sanetate.

M. Quinezu, m. pr.
advocatu in Craiova.

Nota. Multiemimu Dlui advocatu, cà nu si a uitatu de noi, si ne a tramisu acesta interesante epistola, impreuna cu aclusulu ei, cumu urmeza:

Пiсанie дȣпъ гроапа лȣi Строе Бȣzескȣ.

Сiмеоn ат пȣс ачастъ пiатръ пе гроапа жȣпънȣлȣi Строе Бȣzескȣ, че аȣ фост Столпiк ла Мiхаi Водъ, шi аȣ фост ла тоате ръzвоаеле дiнпреȣнъ кȣ Домнȣлȣ съȣ ка о слȣгъ кредiнчоасъ а Домнȣлȣi съȣ шi ла ръzвоiȣл дiнтъi довъндi рапъ ла тъна стъпга де тȣрчi шi де тъtарi. ла ръzвоiȣл дела цȣрцȣ, кънд се ловiръ кȣ ханȣл, се ръпi ꙟп коаста стъпга. шi аȣ слȣцiт лȣi Мiхаiȣ Водъ пънъ аȣ перiт ꙟп цара ȣпгȣреаскъ. Де ачi се скȣларъ воерii църъi кȣ Бȣzещiȣ, ръдiкаръ пре Радȣ Водъ, iаръ Сiмеоn Водъ се скȣлъ кȣ тъганi шi молдовенi мȣлцi фъръ самъ, шi се тъiаръ де слȣга лȣi Сiмеоn Водъ, шi пре Бȣzъщi ꙟi дȣсеръ ла цара лор, ȣнде аȣ цiнȣто кȣ ощiле лор. Дечi меарсе жȣпап Строе ла ꙟмпъратȣл Немцеск, де черȣ ажȣторiȣ, де ешiръ ла цара ротъпеаскъ кȣ Радȣ Водъ шi пȣi щiȣ цiпът (?). Сiмеоn Водъ де ачi се дȣсе де адȣсе Лешi шi Молдовенi, iаръ Ханȣл кȣ ȣп тарс де тъtарi ешiръ де се ловiра ꙟп гȣра Телеацiоȣлȣi ла Теiȣшанi ꙟп лȣпа лȣi сеnтемврie 14 ziле леат 7110 (1602), лȣni де демiнеаца пънъ сара, шi фъкȣръ пъвалъ маре, шi се ловiръ де треi орi де тоате пърцiле. iаръ жȣпъn Строе атъта певое, пе каре о шi въzȣ ел, стътȣ ꙟпротiва тъtарiлор, де се ловiръ кȣ краiȣл тъtарiлор ꙟпсȣл шiл жȣпге пре тъtар. Дiнтрачел ръzвоiȣ саȣ ръпiт ла овраz, шi ел трасе хапцерȣл шi отоpж пре тъtар ꙟп лȣпа лȣi Октомвре 2 ziле леат 7110 шi пȣ фȣ пе воеа къiнiлор де тъtарi. Домнеzеȣ съл ерте. скрiсȣ лȣi жȣпъn Сiмеоn столпiкȣ лȣi Строе. деакъ воi мȣрi, съ мъ ꙟгроапе лъпгъ Длȣi аiчi.

Nota. Noi o dàmu cu ortografi'a, in care ne-s'a impartasitu, cu tote cà e invederatu, cà e modernisata, si nu cea suitata dein acele tempure dela a. 1602.

Epistola
inedita a' Eppului J. Inoc. **Clainu.**

In archivulu episcopescu alu Blasiului, afora de protocolele legate in foliante, se mai aflau in a-ante de 1848 una multîme de corespundentie dela persone notabili dein tempurele de mai in a-ante, forte interesanti pentru istori'a acelei epoce. Una parte dein ele, câte scapasera de furi'a revolutiunei, perira mai tardîu dein nepasarea si neapretiuirea acestoru documente; er' câte mai remasera si dupa acea, nu sciu deca se voru mai poté pune in ordine si a se apretiuí.

Deintre acestea ne veni inca in a-ante de multi ani una epistola autografa a' nemoritoriului Episcopu J. Inocentiu Clain, care luându ocasiune, cà annlu curente este anulu seculariu ala repausarei lui, o si publicàmu aici in origine.

Rme. Domine Vicarie, Domine observandissime. Quas 6. Augusti Anni infrascripti ad Vram Dnaonem dedi, allatas esse confido. Expectassem a Vra Dnaoe informationem super ijs, quae benignâ Regiâ resolutione commissa sunt; quia tamen nihil desuper hucusque intelligere potui, et aliunde inaudivi, quod Synodus celebranda sit: non scio, quô jure, sine meo scitu, approbatione, meisque propositionibus, citra laesionem meae Jurisdictionis Episcopalis, adeoque validè et absque Censura Sacrorum Canonum, legisque consuetudinis, et avitae Ecclesiasticae, etiam Hungaricae praerogativae fieri possit?

Ego Episcopus, et Caput sum Ecclesiae meae, membra sine Capite synodum non constituunt, non enim vacat Sedes, ut de capite provideatur. Ideireo Vram Dnaoem, et omnes sibi Canonicè per me subjectos, in virtute Sanctae obedientiae, sub Censuris Ecclesiasticis, formâ Juris validâ inhibeo, ne contra mihi competentem Episcopalem Jurisdictionem sine meo scitu Synodum celebret, aut in aliquos contractus, accordas, et saeculares circa Episcopalem Jurisdictionem attentatas illicitas, et invalidas dispositiones consentiat. Et donec quoad Jesuitam Theologum canonicè non disposuero, illeque e mea residentia, et vetitâ reddituum meorum Episcopalium usurpatione non recesserit, ac legale officii, Canonicaeque Majoritatis, et obedientiae recognitorium juramentum non praestiterit: eundem tanquam benignorum Regiorum Decretorum contemptorem, publicarum Canonicarum, et Patriarum Legum transgressorem, Immunitatis Ecclesiasticae violatorem, consequenter hactenus exortarum discordiarum, et offensionis scandalosum lapidem, Vra Dnao cum omnibus mihi subjectis devitet, nec ei usque ad ulteriorem meam dispositionem quidpiam communicet, administret, vel administrari faciat.

In reliquo expectans expecto super omnibus informari, et seriò committendum requiro, ut mille floreni quantocyus comparentur, et parati habeantur, quatenus statim, ubi, et quando commisero, solvi, aut mihi submitti possint. In reliquo Vram

„Dnaoem ad vota propria valere cupio, et omnem „Divinam benedictionem precando persevero.

Rndssimae Dnaois Vrae

Romae 10: 7-br. 1746.

Pater et servus humilis

B. Klein, Eppus Fogarasiensis m. p.

Adres'a: Rmo Dno Petro Aron, Ecclae Fogarasiensis Graeci Ritûs Unitorum in Spiritualibus Grali Vicario, Dno observandissimo.

Per Hungariam, Enyed. Balasfalvae in Transilvania.

Nota. Acesta e Epistol'a, de care scrie S. Clainu in istori'a baserecesca, la noi in Acte si Fragmente pag. 100: „Clainu aducundu-si amente de reutatile, ce au „facutu Jesuitii Episcopului, in a. 1746 in 10. Sept. „au slobodîtu asupr'a teologului una anathema in scrisu, „si o au tramisu la Aaron se o publiceze prein Diecese, „si pre teologu selu gonesca afora dein curte." — Cu asta ocasiune, rogàmu a se indereptá in Acte etc. la pag. 142 not. g) una erore de tipariu: 1708 in locu de 1768; erore este si ce urmeza in aceeasi linia: 22. Febr. in locu de 22. Sept.; inse asta erore se afla si in copi'a, dupa care amu pubitcatu acelu pasagiu.

Dechiaratiune.

Amu scrisu intru unulu dein Nrii. trecuti: cà firulu vietiei acestei folitie e amenentiatu cu perire, si cà la tempulu seu vá se ne esplicàmu asupr'a acestei calamitati, — nu publice, departe se fia dela noi atare nemodestia, — ci private, nu pentru venitoriu, ci pentru acumu, — si se ne esplicàmu atâtu de chiaru, câtu se nu remania nece umbra de indoiela asupr'a disinteresatiunei nostre.

Si eca a venitu tempulu, se ne dàmu esplicatiunea prenunciata si promisa, celu pucinu intru ast'a un'a credientiune a fi in stare, de a ne implení promisiunile facute la inceperea acestui organu literariu, si de atunci dein candu in candu, dupa ce unele promissiuni in adeveru inca nu s'au implenitu, altele stau sub indoiela, deca le amu implenitu au nu, er' insine suntemu mai modesti, cumu se cuvene, decâtu se ne arogàmu dereptulu de a decide, cà ore le amu implenitu au nu.

Mai autaniu, cauta se premitemu una impregiurare, care nu scimu, deca si cu altii se templa candu-va, inse cu noi forte adese. Una impregiurate forte uritiosa, — uritiosa de uritu!

Impregiurarea e, cà une oria ne apuca unu uritu de morte, de totu ce e literariu: de carti, lectura, scriere etc. etc., asia in câtu ne vene une oria furi'a, se ne ardemu chiaru si bibliotec'a, seau celu pucinu seo — vendemu.

„La ce atât'a multîme de bani predati pre carti, cari nu sciu cui voru remané, seau nu sciu cumu voru fi ingrigite? Ce va se fia de msale mele duqa mene? De raritatile, ce le amu adunatu cu atât'a zelu si cu atât'a necrutiare? Si in urma se mai patiesca, ce au mai patîtu in 1848—9, seau sî mai reu? — Nebunia!

„La ce atat'a lectura in dî si nopte, panà la vetemarea sanetatei, panà la periclu de orbire? Si apoi, dupa cumu se dîce, de ai invetiá câtu de multu, in urma omulu totu more neinvetiatu. — Nebunia!

„La ce atât'a scriere? Erau làdi de compusetiuni, preparatiuni, estracte etc. panà la 1848, — si apoi in 1848-9 ce s'a alesu dein tote acestea? ce se va alege, dein cele de atunci in coce? — A treia nebunia!" Vanitas vanitatum etc., bene a dîsu filosofulu celu intieleptu.

Dein fericire, au nefericire, nu sciu, asemeni paroxismi nu tienu multu. Bibliotec'a inca totu mai stà, si nu e nece arsa nece venduta, ci inca totu mai cresce. Lectiunea se totu mai continua, cà inca nu am orbitu, multiemita Domnului, ba inca nece ne sierbimu cu ochilari, nece-i potemu suferí, de si suntemu numai cu patru ani mai teneri, decâtu seclulu curente. De scrisu, asemenea inca totu mai cartiaimu.

Inse tote au capetulu loru, — si asia si ocupatiunile nostre literarie; si e mai intieleptu, asi conchide mai de tempuriu socotelele, decatu a lasá se te suprenda or'a neprevediuta, candu va se se dica: Eca mirele!

Eca antani'a causa, inse nu decisiva, nece principale, de a pune diosu pen'a dein mana, — cu tote cà si acea este forte potente, alesu alaturata la cele alalte cause, si in consideratiune, cà unu redactoriu este in adeveru unu robu (sit venia verba, dar' nu am aflatu alta espresiune atâtu de espresiva), — robu, seau sclavu mai alesu deca ce-ne-va e redactoriu, cá redactoriulu acestei folie. Aici e bub'a.

Redactoriulu acestei folitie, precumu s'a potutu oserbá, nu s'a suscrisu nece una data redactoriu, ci numai editoriu, si dein cuventu.

Unu redactoriu, cá redactorii adeverati, are se alega dein materiale-le pusu in a-antei, si se le puna in ordine; se scria, dar' si câte unu articlu de fondu, cumu se dîce, si câte una data se mai adauga si câte una oserbatiune, intre parentese, seau sub linia. Ast'a e adeverat'a ocupatiune a redactoriului in regula, seau a' redactiunei, unde sunt mai multi redactori.

Ei bene! Deca sum redactoriu, unde-mi e materiale-le, dein care se alegu, se ordinezu, si se compunu numerii foliei, cá toti celi alalti botezati, — seau nebotezati, — redactori?

Cercetati, Domniloru abonatí, ve rogu, acesti doue-dieci de numeri, cuprensi in 50 de cole mari, dein cursulu a doi ani de dîle; si numerati, câti articlii suntu suscrisi de autorii loru? Si apoi, tienendu firmu, cà toti celi ne-suscrisi de nemenea suntu numai dein pen'a editoriului acestei folitie, si ve veti convinge, cà aici nu a potutu fi vorba de redactiune in strictu

intielesulu cuventului, — pentru cà nu a avutu nece unu materiale, dein care se alega si care selu redaga, — ci redactoriulu a fostu necesitatu a compune si scrie mai numai singuru.

Editoriulu a asteptatu, cá dupa interesulu obiecteloru, ce sî le a propusu de programa, si dupa multîmea capacitatiloru de filologia si de istoria, ce numera natiunea romana in amendoua emisferia-le, se voru aflá macaru una centesima, cari selu sistienia in misiunea, ce a luatu asupra-si.

Nu, — nece macaru una centesima.

Editoriulu acestei folîtie, mai in a-ante de a intreprende acesta opera, dein partea sa a concursu, precumu bene-si voru aduce a mente redactorii unoru folie politice si literarie, — de si nu multu, dar' totu a concursu multisioru la dîaristic'a romana, pre candu corespundentii erau inca forte rari.

Er' lui, acumu cá si la anii 1847—8, ei bene, cumu ia corespunsu publiculu scrietoriu? Potemu dîce, cu nemica; pentru cà afora de unulu-doi, atunci cá si acumu, altii nu au mai concursu cu nece macaru una litera la aceste intreprenderi literarie.

Asi dîce, cà uu'a dein doue: au cà nu voru, au cà nu potu. — A dîce: cà nu potu, ar' fí unu neadeveru necscusabile. A dîce: cà nu voru, — e mai probabile, de nu cumu va mai este si unu tertium.

Redactiunea presente, nu se afla in stare materiale, de a promite remuneratiuni dein venitulu acestei folie, spre asi castigá corespundenti; — er' a promite dein alte veniture, inca nu ne vene la socotela.

Remane dar', cá seau redactiunea de acumu se mai remania inca, nu sciu panà, robu inlantiatu, oblegatu de a scrie pre totu anulu aprope de 100 cole msu, compusu si decopiata cu una mana singura, — seau urinduise in urma de atâta ostenela, se puna pen'a diosu.

Amu mai poté se adaugemu la acestea si alte motive mai multe si dorerosa, — inse cele de mai susu, credemu, a fi de ajunsu pentru a justificá afirmatiunea nostra: — cà dilele acestui organu suntu numerate.

— Se mai facemu una proba inca unu anu, mia dîsu ore-ce-ne, ce-ne scie, deca nu se voru moliá anemele, si voru concurre mai cu zelu intru una forma si intru alta, spre multiemirea editoriului, cá se nu mai fia totu editoriu, ci la urma redactoriu. —

Prea bene; unu anu nu e unu capu de tiera, vreamu se dîcu: una eternitate. Se facemu dar' si asta esperientia. Si apoi, ce va vrè si D-dieu. Anulu presente pentru noi s'a terminatu; celu venitoriu ne stà la usia, si numai de câtu vomu cunosce ex ungue leonem!

In fine, nu potemu se inchiàmu acesta dechiaratiune, forà de a impleni una detorentia amabile catrà DD. Abonati ai nostri, pentru sucursulu, ce ne au datu si in estu anu; intre cari mai cu destintiune avemu a numí pre amicii nostri Craioveni, cari atâtu in a. c. câtu si in celu trecutu, ne au tramisu câte 50 de abonati.

De amu fi fostu spriginiti si dein alte parti in asemene proportiune, Archivulu nostru s'ar' fi redicatu in forma si in cuprensu la unu monumentu natiunale.

Ci asia, precumu ne aflàmu, dein 600 esemplaria dein an. trecutu, si 500 dein a. c., dupa 70—80 esemplaria impartîte gratis, si alte 40—50 alese mere-pere, totu ne au mai remasu pre capu dein an. trecutu preste 130 de esemplaria, la cari cu tota onorea invitàmu pre generosulu publicu romanu dein ambele emisferia cis-si trans-carpatine.

Câte ne voru mai remane si dein a. c., vomu sci mai tardîu.

Celi ce le lipsesce inca vre-unu numeru, rogàmu se reclameze numai de câtu, pentru cà dupa 1. Ian. an. venitoriu nu vomu mai poté dá locu nece unei reclamatiuni.

Conditiunile abonamentului pre anu 1869.

— Pretiulu pre anu remane totu cá panà acì: 3 fl. v. a. pentru celi dein intru, 1 # austriacu pentru celi dein afora, — tramisi franco.

— Aparitiunea va fí datata in terminii cestoru doi ani de panà acumu, calendariu vechiu.

— Punctualitatea aparitiunei nru-lui primu dein anu 1869, va depende multu dela punctualitatea abonamentului, pentru care ne si rogàmu cu totu respectulu.

— Esemplaria gratis, nu se voru mai tramite, de câtu la Redactiunile, cari ne tramitu in scaimbu pre ale loru regulatu; — si la institute, asociatiuni seau societati, si la bibliotece, dein partea caror'a vomu fí recercati, seau caror'a le amu promisu una data pentru totu de un'a.

Corespundentia mica.

Tenerimei gimnasiali din B. multiamita pentru scrisori'a amicabile.

Dn. A. C. in Sz. Cz., nu ne a venitu prenumeratiunea.

Dn. G. C. in T. nr. XVII. s'a tramisu; de almentrea, datulu aparitiunei e dupa cal. vechiu.

Adres'a nostra.

„La redactiunea Archivului pentru filologia si istoria. in Blasiu."

Editoriu: T. CIPARIU. Imprimeri'a SAM. FILTSCH in Sabiniu.